

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Дрозд Валентини Георгіївни на дисертацію Гуріч Олега Вікторовича на тему: «Реалізація засади змагальності під час досудового розслідування» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження не викликає сумніву, адже змагальність сторін кримінального провадження є основою справедливості судового розгляду, що визначено в загальних засадах кримінального провадження в статті 7 Кримінального процесуального кодексу України та сприяє досягненню завдань кримінального судочинства, побудові правової держави. Змагальність на досудових стадіях є здобутком останніх років розвитку вітчизняної науки кримінального процесу та кримінального процесуального законодавства. На стадію досудового розслідування змагальність кримінального провадження поширилася 2001 року внаслідок малої судової реформи, її вдосконалено з прийняттям КПК України 2012 року.

Внесення змін до кримінального процесуального законодавства засвідчує тенденцію до розширення застосування принципу змагальності на етапі досудового розслідування. Аналіз правозастосовної практики та статистичних даних свідчить, що цей принцип реалізується під час ухвалення слідчим суддею або судом рішень щодо проведення слідчих чи негласних слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, визначення строків досудового розслідування, вирішення питань про відводи, а також під час розгляду скарг на рішення, дії або

бездіяльність слідчих, дізнавачів чи прокурорів.

Водночас реалізація принципу змагальності стикається з проблемами, спричиненими юридичною невизначеністю окремих положень законодавства надаючи занадто широку дискрецію окремим учасникам кримінального провадження. Встановлена правова недосконалість створює можливості для її використання як стороною обвинувачення, так і стороною захисту, що може негативно впливати на прийняття належних та виважених судових рішень.

У світлі цих обставин необхідним є проведення глибокого наукового дослідження проблем практичного застосування принципу змагальності на стадії досудового розслідування. Це дозволить удосконалити кримінальне процесуальне законодавство, підвищити ефективність його застосування та забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування і судовий розгляд з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (ст. 2 КПК України).

У науковій юридичній літературі питання щодо змагальності сторін, як і питання зі здійснення судового контролю у кримінальних провадженнях, весь час перебувають у площині уваги правоохоронців, юристів-фахівців та науковців. Натомість, як законодавство, так і практика застосування норм кримінального процесуального законодавства постійно набувають змін та вдосконалюються.

Наведені аргументи дозволяють визнати обрану тему дослідження актуальною, підтверджуючи її як науково-теоретичну значущість, так і практичну цінність для вдосконалення відповідних правових механізмів. Зазначене свідчить про актуальність теми дисертаційного дослідження,

поданого до захисту.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України. Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні правовідносини, що виникають і розвиваються під час реалізації засади змагальності в процесі досудового розслідування.

Предмет дослідження – дослідження є реалізація засади змагальності під час досудового розслідування (стор. 22).

Науково-теоретичне підґрунтя та емпірична база дослідження є достатньо аргументованими, належними та переконливими, отримані завдяки широкому використанню наукових джерел, емпіричного матеріалу та вмілому використанню різноманітних методів наукового дослідження. За змістом дисертаційної роботи простежується вміння здобувача висловлювати власні думки та пропозиції, які підтверджуються емпіричними матеріалами та статистичними даними, що свідчить про практичну корисність дослідження. Висновки автора відрізняються елементами наукової новизни, оригінальності, переконливої аргументованості та практичної корисності. Аналіз емпіричної бази засвідчує уміле використання практичних навичок автора в науковій діяльності. Проведене дослідження є гідним внеском у подальшу наукову розробку теоретичних і практичних проблем кримінального судочинства України.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукова обґрунтованість обумовлюється перед усім тим, що мета та завдання дослідження, методологія, як і методика роботи, та її науковий інструментарій виглядають досить обґрунтованими з точки зору вимог щодо такого наукового дослідження, яке у вітчизняній науці є першим комплексним монографічним дослідженням стосовно визначення місця змагальності сторін у системі засад кримінального провадження та обґрунтовано, що вона є засадою-інститутом, яка має міжгалузевий характер

і відіграє основоположну роль у кримінальному судочинстві, відображає напрям розвитку кримінальної юстиції та пов'язана з іншими засадами як гарантія їх реалізації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше на основі теоретико-емпіричного дослідження з урахуванням пропозицій інших науковців та практичних працівників сформована сукупність рекомендацій, спрямованих на формуванні необхідності законодавчого закріплення винятку з правила щодо гарантування можливості ознайомлення з усіма доказами, наданими іншою стороною, відповідно до стандартів, розроблених практикою Європейського суду з прав людини.

Методи дослідження обрано з огляду на поставлену мету й завдання з урахуванням об'єкта і предмета дослідження. Зокрема, було використано наступні наукові методи: **історико-правовий**, що дав змогу відобразити генезу законодавства щодо регламентації засади змагальності сторін у кримінальному провадженні (підрозділ 1.1); метод **системного аналізу** використано під час вивчення базових напрацювань теорії кримінального процесу щодо інституту змагальності кримінального провадження (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); **порівняльно-правовий** – застосовано для зіставлення норм вітчизняного законодавства й законодавства інших країн, а також поглядів науковців (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.3); **формально-юридичний** – для аналізу положень КПК України щодо регламентації процесуальної форми реалізації правил змагальності (розділи 2, 3); **логіко-семантичний** – для уточнення та поглиблення розуміння понятійно-категоріального апарату інституту змагальності (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 3.2, 3.3). Використано також **соціологічний** метод (анкетування) для з'ясування думки практичних працівників щодо проблем реалізації засади змагальності під час досудового розслідування (розділи 2, 3); **статистичний метод** – для узагальнення статистичних даних, результатів вивчених матеріалів практики й обґрунтування певних тверджень (розділи 1–3).

Також **метод системно-структурного аналізу** надав можливість розробити й обґрунтувати пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства, які стосуються регламентації змагальності під час досудового розслідування (розділи 2, 3). Висновки й пропозиції за темою дослідження сформульовано завдяки методу синтезу.

Зміст дисертаційної роботи підтверджуються суттєвою інформаційною базою, яку становить наукова література, присвячена питанню змагальності сторін кримінального провадження в цілому в кримінальних провадженнях, і зокрема сторонами обвинувачення та захисту, праці вчених у галузі загальної теорії держави та права, криміналістики, кримінального, цивільного та міжнародного права; результати аналізу судово-слідчої практики, дослідження становлять рішення Конституційного Суду України, постанови й ухвали Верховного Суду, рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), ухвали та вирoki національних судів, зокрема ті, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, статистичні дані, опубліковані на сайті Офісу Генерального прокурора та судової влади, результати вивчення матеріалів 130 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснювалося протягом 2022-го – I півріччя 2024 року, узагальнені результати анкетування 165 слідчих, дізнавачів, прокурорів, суддів м. Києва, Київської, Волинської, Черкаської, Львівської та Вінницької областей протягом 2022–2024 років.

Вказане свідчить про достатній рівень обізнаності дисертанта в питаннях, які ним досліджуються, та враховуючи багаторічний практичний досвід роботи автора в слідчих підрозділах та адвокатурі забезпечує належний рівень обґрунтованості ряду *сформульованих ним наукових положень, висновків та рекомендацій, що містять наукову новизну і мають важливе теоретичне й практичне значення*. До яких слід віднести: 1) визначено місце змагальності сторін у системі засад кримінального провадження та обґрунтовано, що вона є засадою-інститутом, яка має

міжгалузевий характер і відіграє основоположну роль у кримінальному судочинстві, відображає напрям розвитку кримінальної юстиції та пов'язана з іншими засадами як гарантія їх реалізації; 2) обґрунтовано, що в разі переховування особи від органів досудового розслідування моментом набуття нею статусу підозрюваного, а отже, моментом початку реалізації засади змагальності слід вважати день оприлюднення відповідної інформації на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора; 3) доведено необхідність законодавчого закріплення винятку з правила щодо гарантування можливості ознайомлення з усіма доказами, наданими іншою стороною, відповідно до стандартів, розроблених практикою ЄСПЛ. Стороні захисту можуть не надавати матеріали, ознайомлення з якими загрожує національній безпеці, безпеці осіб, узятих під захист, або розкриє таємні поліцейські методи розслідування. Відповідне рішення має супроводжуватися процесуальними гарантіями, які забезпечать можливість стороні захисту брати участь у його ухваленні тощо.

Також, заслуговують на увагу пропозиції про необхідність удосконалення інституту «змагальності» та доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями, що покликанні гарантувати і забезпечити права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження, зокрема:

– твердження про те, що під час доказування на стадії досудового розслідування рівність сторін є формальною (юридичною). Сторона обвинувачення має переваги у визначенні способів збирання та перевірки доказів і наділена правом застосування примусу. Сторона захисту наділена меншим обсягом прав у доказуванні, але має додаткові права – «переваги захисту»;

– обґрунтування твердження про те, що отримання висновку експерта стороною захисту є не слідчою (розшуковою) дією, а окремим способом збирання доказів;

– твердження про те, що спрощення процесуальної форми реалізації змагальності сторін під час спеціального досудового провадження має компенсуватися додатковими (заміщувальними) гарантіями обов'язкової участі захисника й особливим порядком повідомлення про підозру;

– теоретичні положення презумпції обізнаності (ознайомлення) з процесуальним рішенням, аргументовано доцільність її поширення на випадки заочного набуття особою статусу підозрюваного;

– процесуальна форма ознайомлення з матеріалами, якими обґрунтовують доводи клопотання про застосування запобіжного заходу, та визначено, що у разі реальної загрози життю чи здоров'ю свідка для ознайомлення мають надавати копії протоколів, де персональні дані свідка буде знеособлено;

– характеристика змагальної форми обрання запобіжного заходу (судовий розгляд клопотання, участь і рівність сторін, доведення перед судом обґрунтованості чи безпідставності застосування запобіжного заходу, можливість апеляційного перегляду) і процесуального порядку затримання особи за підозрою у вчиненні злочину (повідомлення підстав затримання, у вчиненні якого злочину підозрюють і про права затриманого; забезпечення права на захист; невідкладний судовий контроль; перевірка законності затримання; можливість відшкодування шкоди). Акцентовано на «усіченій» змагальній процедурі прийняття рішення про затримання з метою приводу;

– обґрунтування доцільності внесення змін і доповнень до статей 42, 52, 184, 193, 278, 290, 297-5, 303 Кримінального процесуального кодексу України.

Дисертаційне дослідження «Реалізація засади змагальності під час досудового розслідування» містить ряд й інших належним чином достатньо аргументованих висновків та пропозицій, що заслуговують на увагу.

Значимість положень теоретичних та практичних результатів дисертаційного дослідження свідчить про можливість їх використання у

законодавчій сфері, науковій діяльності, освітньому процесі та правоохоронній практиці і судовій діяльності, що знаходить своє відображення у доданих до дисертації відповідних актах впровадження. Слід відмітити результати в законотворчій діяльності, оскільки в додатках до дисертації наявний акт Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 09.09.2024 р. стосовно внесення змін і доповнень до норм Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення положень, які регламентують порядок реалізації засади змагальності під час досудового розслідування.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертації викладено в дванадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також сім тез у збірниках доповідей на науково-практичних міжнародних і міжвідомчих науково-практичних конференціях.

Дотримання академічної доброчесності. Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувача офіційним опонентом не виявлено. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Все вище зазначене свідчить про належний рівень проведеного дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість наведених у ньому висновків, пропозицій, рекомендацій, і відповідає вимогам визначеним щодо дисертаційних робіт зі здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Робота виконана українською мовою, її структура й обсяг визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Робота містить анотацію, вступ, три розділи, що мають вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел (250 найменувань на 29 сторінках) і

чотирьох додатків (на 23 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 270 сторінок, із них обсяг основного тексту – 200 сторінок.

Разом із тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Гуріч Олега Вікторовича на тему: «Реалізація засади змагальності під час досудового розслідування», слід відзначити в ній й деякі спірні та дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям для обговорення під час захисту:

1. У підрозділі 1.2 «Юридичний зміст засади змагальності сторін кримінального провадження», досліджуючи поняття щодо особливостей здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, відповідно до частини дванадцятої статті 615 КПК України автор поділяє підхід учених, зокрема Є. М. Пеліхос який вважає, що дистанційна участь захисника під час проведення процесуальних дій не гарантує реалізацію засади змагальності. Проте, автор не приділяє уваги питанню можливості змагальності сторін під час обрання запобіжного заходу в умовах воєнного стану, так якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити затриману особу до слідчого судді, суду у строк, передбачений статтею 211 цього Кодексу, розгляд клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу здійснюється із застосуванням доступних технічних засобів відеозв'язку з метою забезпечення дистанційної участі затриманої особи (абз 12 ч. 1 ст. 615 КПК України). Проте цьому питанню частково приділено увагу в підрозділі 3.1 «Реалізація засади змагальності сторін під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу».

2. Так, у підрозділі 2.2 «Змагальність сторін під час здійснення спеціального досудового розслідування» значається про необхідність законодавчої регламентації процесуального статусу підозрюваного, зокрема змоги визначити момент заочного набуття цього статусу, а отже, і момент початку реалізації захисником функції змагальності (стор. 127), що є правильним. При цьому не в повній мірі розкрито можливості стрін кримінального провадження щодо оскарження в апеляційному порядку

ухвали слідчого судді про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування та оскарження підозри особи під час спеціального досудового розслідування (in absentia) з метою забезпечення змагальності сторін (ст.ст. 307, 309 КПК України).

3. Досліджуючі роль та місце змагальності під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження в підрозділі 3.1 «Реалізація засади змагальності сторін під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу», автор, розглядаючи законодавчі ініціати щодо участі сторін у судовому розгляді клопотання про обрання, зміну чи скасування запобіжного заходу під час спеціального досудового розслідування, на сторінках 148-151 слушно зазначає про доцільності передбачання в частині шостій статті 193 КПК України, що участь захисника підозрюваного, обвинуваченого під час розгляду такого клопотання є обов'язковою.

Бажано було б більш ширше розглянути наявні на сайті Верховної Ради України законодавчі ініціативи та навести додаткові аргументи такої точки зору. Це лише покращило б наукову цінність дослідження.

4. Серед пропозицій щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства дисертантом не запропоновано змін стосовно покращення інтересів сторони захисту та не можливості погіршення відповідно до міжнародних стандартів, у тому числі передбачання відповідальності за зловживання процесуальними правами. Цікаво почути думку дисертанта при публічному захисті.

Проте, висловлені зауваження мають виключно рекомендаційний характер, не впливають на загалом позитивну оцінку роботи та істотно не зменшують її теоретичного та практичного рівня.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому. Дисертація Гуріч Олега Вікторовича на тему: «Реалізація засади змагальності під час досудового розслідування» є завершеною науковою працею, яка надає теоретичні та практичні рекомендації, щодо вирішення важливих наукових

діяльність, матимуть позитивний ефект і сприятимуть ефективності функціонування відповідного інституту права. Відповідно враховуючи актуальність, новизну постановки та вирішення досліджуваних проблем, теоретичний рівень та практичну значимість, достовірність та обґрунтованість одержаних результатів, **дисертаційна робота Гуріч О.В. відповідає вимогам** Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» та вимогам до оформлення дисертації (Наказ Міністерства освіти і науки від 12 січня 2017 року № 40), а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

Начальник консультативно-контрольного відділу Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Валентина Дрозд

Підпис Дрозд В.Г. засвідчено

*Першим заступником
Національного центру
нагляду за діяльністю
судавитки*

Максим Суширідзе